

Olga Zamecka-Zalas

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Filia w Piotrkowie Trybunalskim

Nauczyciel wczesnej edukacji w warunkach zmian społecznych i edukacyjnych

<https://doi.org/10.18778/8088-169-3.16>

Start zawodowy – kreowanie własnego wizerunku przez nauczyciela

Nauczyciele znajdują się w samym centrum procesu edukacyjnego. Im większe znaczenie przypisujemy edukacji, tym większą rolę odgrywają nauczyciele, którzy są odpowiedzialni za tę edukację. „Dobre nauczanie nie jest tylko sprawą bycia skutecznym, powiększania kompetencji, doskonalenia technik uczenia oraz posiadania odpowiedniej wiedzy. Dobre nauczanie oznacza również pracę emocjonalną. Przepełnione jest przyjemnością, pasją, kreatywnością, wyzwaniem i radością”¹. Zatem nauczanie powinno być pełnym pasji powołaniem. Ponieważ to, jak nauczyciele zachowują się jako profesjonaliści, ma ogromne znaczenie dla jakości nauczania i uczenia się uczniów. Niestety skutkiem kolejnych reform edukacji jest wynoszenie poznania ponad troskę o ludzi, rzeczy, a nawet pojęcia. Kwestie te ulegają marginalizacji. Zauważa się erozję autonomii nauczycieli, która spowodowana jest intensyfikacją ich życia zawodowego, nadmierną biurokratyzacją, brakiem czasu na rozwój osobisty i zawodowy. Według Lawrence’a Stenhouse’a, „nie ma realizacji programu nauczania bez rozwoju nauczyciela”².

Zdobycie kwalifikacji przez nauczyciela jest warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym, by odnosić sukcesy i być profesjonalistą. Konieczne jest ciągle do-

1 A. Hargreaves, *Development and Desire: A postmodern Perspectives*, [w:] *Professional Development in Education: New paradigms and Practice*, T. Guskey, M. Huberman (eds.), Teacher College Press, New York 1995, s. 9–34.

2 L.A. Stenhouse, *An Introduction to Curriculum Research and Development*, Heinemann Educational Books LTD, London 1975, s. 144.

skonalenie umiejętności dydaktycznych, uaktualnianie wiedzy przedmiotowej oraz rozwój zainteresowań i pasji. Nauczyciele nie będą mogli w pełni realizować założonych celów, jeżeli nie będą rozwijać się zawodowo. Natomiast rozwój zawodowy musi opierać się na „pełnym pasji powołaniu”³, podsycaeniu i pielęgnowaniu motywacji oraz entuzjazmu, nie tylko po to, by być profesjonalistą, ale również, by zachowywać się profesjonalnie przez cały okres kariery⁴.

Christopher Day w książce pt. *Rozwój zawodowy nauczyciela. Uczenie się przez całe życie* prezentuje wyniki badań, które zostały przeprowadzone w Anglii i Ameryce na temat odczuć uczniów dotyczących środowisk, w których się uczą, i ich nauczycieli. Według uczniów najbardziej zaangażowani nauczyciele byli opisywani jako ci, którzy:

- lubią nauczanie wykładanego przedmiotu;
- lubią uczenie uczniów;
- sprawiają, że lekcje są interesujące i mają związek z życiem pozaszkolnym;
- śmieją się, lecz potrafią zachować porządek w klasie;
- są sprawiedliwi;
- rozmawiają z uczniami;
- nie krzyczą;
- nie narzekają (np., że inne klasy są lepsze, że lepszy był starszy brat lub siostra danego ucznia);
- tłumaczą zagadnienia, a gdy uczniowie ich nie rozumieją, starają się im je szczegółowo wyjaśnić, nie podkreślając własnej wyższości;
- nie spisują uczniów na starty⁵.

Badania te potwierdzają wyniki wielu prac na temat doświadczeń uczniów w szkole, w których wyrażenia „radosny nastrój”, „dobry humor”, „poczucie humoru” były najważniejsze oraz w których „dobrzy” nauczyciele byli „surowi, ale sprawiedliwi”, posiadali głęboką wiedzę na temat wykładanego przez nich przedmiotu, byli w stanie wyjaśnić trudne zagadnienia oraz byli „pomocni” i „zachęcali do nauki”, nie krzyczeli, pozwalali uczniom na rozmowę ze sobą, tłumaczyli rzeczy jasno oraz byli zainteresowani przedmiotem i pełni entuzjazmu⁶.

Z badań wynika, że odczucia uczniów dotyczące szkoły i nauczycieli wpływają w znacznym stopniu na ich zainteresowania, motywację do nauki i poziom osiągnięć. Profesor Day twierdzi, że „prowadzone przez wiele lat badania konsekwentnie

3 L.R. Fried, *The Passionate Teacher*, Beacon Press, Boston 1995, cyt. za: Ch. Day, *Rozwój zawodowy nauczyciela. Uczenie się przez całe życie*, tłum. J. Michalak, GWP, Gdańsk 1999, s. 42.

4 Ch. Day, *Rozwój zawodowy...*, s. 42.

5 Tamże, s. 41.

6 Tamże.

wykazują, że nauczanie, nawet na najwyższym poziomie technicznej kompetencji, jest niewiele warte, jeżeli uczniowie nie są skłonni do współpracy lub jeżeli nauczyciele są niesprawiedliwi lub obojętni”⁷. Rolą pedagoga jest przede wszystkim motywowanie uczniów i budzenie w nich miłości do uczenia się, rozwijanie zainteresowań, a także rozwijanie takich umiejętności społecznych jak: odpowiedzialność, humanitarność oraz wzajemny szacunek, których uczniowie potrzebują, by produktywnie brać udział w życiu społecznym.

Nauczanie jest czymś więcej niż tylko rzemiosłem. Jest nauką o edukacji i sztuką pedagogiczną, w których praktyka, wiedza o praktyce oraz wartości są traktowane jak problemy do przemyślenia. Według Lawrence’a Stenhouse’a, nauczyciel powinien:

- systematycznie zadawać sobie pytania o własne nauczanie jako podstawę rozwoju zawodowego;
- badać własne nauczanie i umiejętności potrzebne do niego;
- poddawać w wątpliwość teorię i testować ją w praktyce, wykorzystując te umiejętności;
- umożliwić innym nauczycielom obserwację swojej pracy – bezpośrednio lub przez nagrania – oraz uczciwą dyskusję o niej⁸.

Tego rodzaju refleksja jest bardzo potrzebna nauczycielowi rozpoczynającemu pracę w zawodzie, ponieważ umożliwi mu sprostanie odpowiedzialności za decyzje, które podejmuje w procesie nauczania, oraz pozwoli na zrozumienie wzajemnych relacji między celami i praktyką nauczania a kontekstem związanym z polityką edukacyjną, w którym się ono odbywa.

Nadrzędnym celem edukacji i doskonalenia zawodowego nauczycieli powinno być „rozwijanie potencjału zawodowego”, który obejmuje określone zadania, role i prace, ale również wychodzi poza nie, uznając, że uczenie się i rozwój zawodowy muszą mieć charakter ciągły i brać pod uwagę zmieniające się indywidualne i społeczne konteksty⁹. Kompetencje zawodowe nauczyciela zajmują ważne miejsce w jego rozwoju profesjonalnym. Według Wincentego Okonia są one rozumiane jako rezultat uczenia się, w którego efekcie nauczyciel staje się zdolny do wykonywania określonych obszarów zadań¹⁰. Mogą być traktowane jako: podstawa sprawności działania, warunek konstruowania psychospołecznej tożsamości jednostki, zdolność refleksyjnego działania, warunek dystansującego rozumienia i potencjał działania o charakterze emancypacyjnym¹¹.

7 Tamże.

8 L.A. Stenhouse, *An Introduction...*, s. 144.

9 Ch. Day, *Rozwój zawodowy...*, s. 97.

10 W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998, s. 174–175.

11 J. Szempruch, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 102.

Według Jolanty Szempruch „najważniejszym wymiarem kompetencji zawodowych nauczyciela jest kategoria zmiany, która oznacza potrzebę otwarcia się nauczyciela na podmiotowość i twórczy rozwój ucznia, na innowacje, radzenie sobie ze stresem towarzyszącym pełnieniu roli zawodowej, z napięciami i konfliktami w szkole”¹².

Do najbardziej istotnych w zawodzie nauczyciela można zaliczyć następujące obszary kompetencji: osobiste, interpretacyjno-komunikacyjne, kreatywno-krytyczne, współdziałania, pragmatyczne i informatyczno-medialne¹³. **Kompetencje osobiste** zależą od cech osobowościowych, wyznawanych wartości, związane są z obrazem własnej o osoby i oczekiwaniami stawianymi wobec siebie. Do najbardziej pożądanych cech nauczyciela można zaliczyć: otwartość, tolerancję, empatię, cierpliwość, szacunek dla uczniów, odwagę, stabilność uczuciową, asertywność, poczucie humoru, ale również samoświadomość, samoregulację i motywację¹⁴. Znajomość kompetencji osobistych jest bardzo ważna dla początkującego nauczyciela, pomaga zwiększyć zaufanie do swoich możliwości, umiejętności, a także umożliwia planowanie dalszego rozwoju zawodowego.

W prawidłowym funkcjonowaniu w zawodzie nauczyciela pomagają również odpowiednio rozwinięte **kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne**, wyrażające się umiejętnością rozumienia i definiowania sytuacji edukacyjnych oraz skutecznymi zachowaniami komunikacyjnymi¹⁵. Kompetencje służą podtrzymaniu właściwych relacji uczeń–nauczyciel, właściwego odbierania i interpretowania przekazów edukacyjnych, posługiwania się stosownie do sytuacji pozawerbalnymi środkami przekazu, przejawianiu taktu pedagogicznego w relacjach uczeń–nauczyciel, dokonywanie refleksji moralnej oraz doskonalenie własnych zachowań językowych¹⁶.

W pracy nauczyciela istotną rolę odgrywają **kompetencje kreatywno-krytyczne**, wyrażają się w innowacyjnych, niestandardowych działaniach, wprowadzaniu nowych rozwiązań do praktyki edukacyjnej, a także w umiejętności rozwijania kreatywności uczniów, tak ważnej z punktu widzenia współczesnego świata. Kreatywność jest stylem funkcjonowania jednostki charakteryzującym się ciekawością poznawczą, otwartością, tolerancją i motywacją wewnętrzną¹⁷. Według J. Szempruch kompetencje kreatywno-krytyczne przejawia nauczyciel, który „zna i rozumie swo-

12 J. Szempruch, *Wsparcie nauczyciela w rozwoju kompetencji zawodowych*, [w:] *Kompetentny nauczyciel wczesnej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość*, t. I, B. Bugajska-Jaszczyłt, J. Karczewska, A. Przychodni, E. Zyzik (red.), UJK, Kielce 2013, s. 62–63.

13 J. Szempruch, *Pedeutologia...*, s. 103.

14 Tamże, s. 144–145.

15 J. Szempruch, *Wsparcie nauczyciela...*, s. 62.

16 J. Szempruch, *Pedeutologia...*, s. 105.

17 J. Szempruch, *Wsparcie nauczyciela...*, s. 63.

istość działania pedagogicznego jako twórczego i niestandardowego oraz zna możliwości i respektuje bezpieczne granice dokonywania twórczych zmian; tworzy i przekształca elementy własnego warsztatu pracy; myśli krytycznie oraz stymuluje swoich wychowanków do rozwoju samodzielnego i krytycznego myślenia, samokształcenia i pracy nad sobą¹⁸.

Również **kompetencje współdziałania** są niezbędne w organizowaniu procesu dydaktyczno-wychowawczego przez nauczyciela. Rozumiane są jako skuteczność zachowań prospołecznych nauczyciela i sprawność w integrowaniu zespołu klasowego oraz innych podmiotów edukacyjnych np. rodziców, opiekunów i środowiska społecznego. Wyrażają się głównie: znajomością prawidłowości współdziałania i rozwoju społecznego uczniów, rozumieniem związków między własnym stylem działania a procesami zachodzącymi w grupie uczniowskiej, modyfikowaniem własnego stylu kierowania grupą w zależności od potrzeb grupy i pojawiających się problemów, a także współpracą z innymi nauczycielami, dyrektorem czy rodzicami¹⁹.

Początkujący nauczyciel powinien posiadać **kompetencje pragmatyczne**, czyli umiejętność skutecznego planowania działań, organizacji i ewaluacji procesów edukacyjnych²⁰. Kompetencje te zależą przede wszystkim od poziomu wiedzy psychologicznej, pedagogicznej i metodycznej nauczyciela oraz od umiejętności: rozpoznawania warunków działań pedagogicznych, różnicowania projektów działania w zależności od dokonywanych diagnoz, możliwości ucznia i warunków materialno-kulturowych, opracowania własnego programu realizacji przedmiotu z uwzględnieniem podstawy programowej, stosowania elementów warsztatu pracy nauczyciela, rozumienia procesów ewaluacji szkolnej, dokumentowania i oceny własnych działań, realizowania założeń edukacji integracyjnej²¹.

Ostatnia grupa to **kompetencje informatyczno-medialne**, które dzielimy na dwie grupy: kompetencje instrumentalne, związane z przygotowaniem uczących do sprawnego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych i mediów elektronicznych jako narzędzi uczenia się, oraz kompetencje kulturowo-społeczne, które dotyczą przygotowania do wartościującego, świadomego i krytycznego odbioru informacji płynących z mediów, a jednocześnie przeciwdziałania zagrożeniom, jakie one niosą ze sobą²².

Wszystkie wymienione kompetencje są ważne w pracy nauczyciela i powinny być rozwijane w trakcie trwania kariery zawodowej. Warunkiem rozwoju tych kompetencji jest autorefleksja nauczyciela i dbałość o ciągłe doskonalenie zawodo-

18 J. Szempruch, *Pedeutologia...*, s. 107.

19 Tamże, s. 106.

20 J. Szempruch, *Wsparcie nauczyciela...*, s. 63.

21 J. Szempruch, *Pedeutologia...*, s. 110.

22 Tamże, s. 111.

we zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i predyspozycjami. Ponadto bardzo ważne jest wsparcie zarówno na starcie, jak i w poszczególnych etapach rozwoju zawodowego przez dyrektora, nauczycieli, rodziców i pedagoga szkolnego. Według M. Jakowickiej, pomocna w byciu dobrym nauczycielem jest współpraca z rodziną, szkołą i środowiskiem lokalnym, oparta na zasadach: wzajemnego zaufania, wzajemnego uzupełniania, akceptacji drugiego człowieka, wzajemnej lojalności, jedności działania, wielostronnego przepływu informacji, aktywnego i systematycznego działania²³. Zasady te nie są możliwe do zrealizowania, jeżeli nauczyciel nie posiada odpowiedniej do tego osobowości. Osobowość nauczyciela decyduje o tym, jakie jest nastawienie do wykonywanego zawodu, a to ma ogromne znaczenie wychowawcze. Nauczyciel znużony i zniechęcony do tego, co robi, traktujący swoją pracę jako przymus albo wręcz karę nie osiągnie sukcesu w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Warto przytoczyć słowa Marii Grzegorzewskiej, które wypowiedziane dawno i w innych realiach społeczno-politycznych nie straciły nic na aktualności: „Jeżeli w danym obranym zawodzie jednostka może rozwinąć w pełni działalność i twórczość w kierunku ideału swego, wtedy praca w tym zawodzie znajdzie harmonijny oddźwięk z potrzebami, tęsknotami jej ducha i stanie się spełnieniem siebie. Upewni, umocni, wzbogaci rozmach działania, rozwinie inicjatywę, twórczość, siły w przezwyciężaniu trudności różnej natury, wynikami uwarunkuje sens tej pracy, a więc i sens życia jednostki [...] w takich właśnie przypadkach można mówić o pogodzie wewnętrznej, a co za tym idzie o pewnego rodzaju szczęściu jednostki”²⁴.

Działalność dydaktyczno-wychowawcza w obszarze edukacji wczesnoszkolnej ma specyficzny charakter i wymaga od nauczyciela specjalnych kompetencji. Od jego pracy zależy w dużym stopniu powodzenie dziecka w dalszej jego karierze szkolnej, jego postawa wobec szkoły, nauczycieli i obowiązków szkolnych. Według Profesora K. Żegnałka „Osobowość dziecka rozpoczynającego naukę szkolną jest wyjątkowo plastyczna i wrażliwa. Można ją łatwo kształtować i nadawać jej pożądaną formę (postać), ale można ją również łatwo zdeformować”²⁵. Dlatego tak ważne jest, jaki jest nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej i jak jest przygotowany do pracy z dziećmi. Nigdy już później nauczyciel nie odgrywa tak ważnej roli w rozwoju oso-

23 M. Jakowicka, *Potrzeba metodologicznych podstaw oceny relacji nauczyciel–uczeń–rodzice*, [w:] *Nauczyciele i rodzice*, I. Nowosad, M.J. Szymański (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2004, s. 104–105.

24 M. Grzegorzewska, *Znaczenie wychowawcze osobowości nauczyciela*, „Chowanna” 1938, z. 5, s. 195.

25 K. Żegnałek, *Kompetencje dydaktyczno-wychowawcze nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] *Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej*, K. Żegnałek (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2008, s. 192.

bowości dziecka i nie jest już dla niego tak znaczącym autorytetem²⁶. Bycie nauczycielem wymaga posiadania specjalnych właściwości. W żadnym innym zawodzie człowiek nie ma takiego znaczenia jak w zawodzie nauczyciela.

Z przeprowadzonych w latach 2005–2006 badań pod kierunkiem prof. K. Żegnałka wśród uczniów klas I–III wynika, że wśród cech ogólnych osobowości nauczyciela uczniowie preferowali przede wszystkim poczucie humoru (96,2%), uczciwość (95,8%), inteligencję (95,3%), twórczość w działaniu (90,0%) oraz sympatyczność (88,0%). Natomiast rodzice: inteligencję (81,0%), twórczość w działaniu (68,5%), zdolności (65,0%) oraz szerokie zainteresowania (53,5%)²⁷. Natomiast wśród szczególnie niepożądanych u nauczyciela cech uczniowie wymienili: zarozumiałość, opryskliwość, niesprawiedliwość, złośliwość, niekulturalne zachowanie się, nielubienie dzieci, nieszczerłość, niedotrzymywanie słowa, krzykliwość, agresywność, nerwowość itp. Zaś rodzice do najbardziej negatywnych cech zaliczyli: niepunktualność, nerwowość, niesprawiedliwość w ocenianiu, agresywność, subiektywizm, wulgarność, nieodpowiedzialność, zbyt duża wymagalność itp.

Do najbardziej cenionych wśród uczniów umiejętności dydaktycznych nauczyciela należą: sprawiedliwość w ocenianiu (93,8%), ciekawe prowadzenie zajęć (92,3%), konsekwencja w postępowaniu (80,0%), umiejętne przekazywanie wiedzy (74,6%), aktywizowanie uczniów w czasie lekcji (72,6%), wymagania dostosowane do poziomu klasy (70,7%), nieprzeciążanie uczniów pracą domową (64,6%), utrzymywanie dyscypliny w klasie (55,8%)²⁸. Dla badanych rodziców największe znaczenie miały takie umiejętności, jak: przekazywanie wiedzy (91,5%), sprawiedliwość i rzetelność w ocenianiu (86,7%), utrzymywanie dyscypliny w klasie (76,4%), ciekawe prowadzenie lekcji (73,8%), umiejętność współpracy z rodzicami (66,7%), nieprzeciążanie uczniów pracą domową (63,8%)²⁹.

Jan Władysław Dawid mówił o „duszy nauczycielstwa”, która oznacza potrzebę doskonałości, odpowiedzialności i obowiązku, wewnętrzną moralną odwagę i miłość dusz ludzkich³⁰. Otóż cechy te powinny być składową osobowości każdego nauczyciela, a których nie zastąpi nawet najlepsze wykształcenie czy liczba przepracowanych lat. Niestety większy nacisk kładzie się właśnie na wykształcenie nauczycieli niż na ich osobowość.

Proces przygotowania nauczycieli do zawodu należy rozpocząć od zmiany rekrutacji i kształcenia studentów pedagogiki. Bowiem efekty pracy szkoły zależą od jakości pracy nauczyciela, od jego kompetencji oraz od sposobu postrzegania i rozu-

26 Tamże, s. 192.

27 Tamże, s. 194.

28 Tamże, s. 195.

29 Tamże.

30 Zob. J.W. Dawid, *O duszy nauczycielstwa*, Warszawa 1927.

mienia przez niego świata i dziecka. Nauczyciele nie spełnią oczekiwań społecznych dopóty, dopóki nie będą mieli odpowiednich wiadomości, umiejętności, ale przede wszystkim zalet osobistych i motywacji. Jedną z zasadniczych misji kształcenia przyszłych pedagogów powinno być rozwijanie w nich zalet natury etycznej, intelektualnej i emocjonalnej, aby następnie mogli przekazać je swoim uczniom. Dlatego też, nowoczesna koncepcja edukacji nauczycielskiej powinna opierać się na paradygmacie wielostronnego rozwoju. Oznacza to kształcenie z uwzględnieniem wielu kompetencji zarówno intelektualnych, jak i moralnych³¹. Bowiem troska o właściwe przygotowanie nauczycieli wynika z przekonania o wyjątkowości tego zawodu i roli szkoły w życiu społecznym³².

Bibliografia

- Day Ch., *Rozwój zawodowy nauczyciela. Uczenie się przez całe życie*, tłum. J. Michalak, GWP, Gdańsk 1999.
- Fried R., *The Passionate Teacher*, Beacon Press, Boston 1995, cyt. za: Ch. Day, *Rozwój zawodowy nauczyciela. Uczenie się przez całe życie*, tłum. J. Michalak, GWP, Gdańsk 1999.
- Grzegorzewska M., *Znaczenie wychowawcze osobowości nauczyciela*, „Chowanna” 1938, z. 5.
- Hargreaves A., *Development and Desire: A postmodern Perspectives*, [w:] *Professional Development in Education: New paradigms and Practice*, T. Guskey, M. Huberman (eds.), Teacher College Press, New York 1995.
- Jakowicka M., *Potrzeba metodologicznych podstaw oceny relacji nauczyciel – uczeń – rodzice*, [w:] *Nauczyciele i rodzice*, I. Nowosad, M.J. Szymański (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2004.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998.
- Stenhouse L.A., *An Introduction to Curriculum Research and Development*, Heinemann Educational Books LTD, London 1975.
- Szempruch J., *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
- Szempruch J., *Wsparcie nauczyciela w rozwoju kompetencji zawodowych*, [w:] *Kompetentny nauczyciel wczesnej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość*, t. I, B. Bugajska-Jaszczyt, J. Karczewska, A. Przychodni, E. Zyzik (red.), Wydawnictwo UJK, Kielce 2013.

31 W. Jakubaszek, *Współodpowiedzialność rodziny, szkoły i samorządu lokalnego za edukację*, [w:] *Podmiotowość w edukacji – wymiary i konteksty*, J. Szempruch, A. Kwaśniewska, A. Szplit (red.), Wydawnictwo Libron, Kielce 2011, s. 127.

32 O. Zamecka-Zalas, *Podmiotowość w edukacji wartością indywidualną i instrumentem przebudowy szkoły*, [w:] *Dylematy współczesnej edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, E. Skoczylas-Krotla, I. Sochacka (red.), Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2012, s. 83.

- Zamecka-Zalas O., *Podmiotowość w edukacji wartością indywidualną i instrumentem przebudowy szkoły*, [w:] *Dylematy współczesnej edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, E. Skoczyła-Krotka, I. Sochacka (red.), Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2012.
- Żegnałek K., *Kompetencje dydaktyczno-wychowawcze nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] *Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej*, K. Żegnałek (red.), Wydawnictwo WSP TWP, Warszawa 2008.

Teacher early childhood education in the conditions of social change and educational. Start a professional-creating your own image by the teacher

(Summary)

The article concerns teacher's professional start and his/her authority, creating the image. The issues discussed in the article are the relations between a pupil and a teacher. The problems described are the attitude of pupils towards the teacher, forms of authority observed at school, and difficulties and traps which can be encountered by a teacher at the beginning of his/her professional career.

Keywords: teacher, pupil, authority, professional start.
